

partiales illæ productiones vere non sunt productiones, sed dici possunt comproductiones, solaque integra productio est vera productio, et illa est creatio, quia simpliciter est productio ex nihilo, licet non omnino simplex, sed composita, quod non est contra rationem creationis, ad quam satis est, quod simpliciter sumpta sit ex nihilo. De qua re, et de modo illius actionis compositæ videri possunt, que in Metaphysica dixi, disput. 15, sect. 3.

13. *Secunda assertio contra Origenem.* — *Probatur primo a contrario.* — *Secundo ex Scriptura.* — Dico secundo, Deum non per occasionem peccati, nec in poenam spirituum, qui peccaverunt, sed per se ex primaria voluntate ac intentione sua mundum hunc visibilem et corporalem procreasse. Declaratur distinctione Damasceni, lib. 2, de Fide, cap. 29, dicentis, Deum quædam velle primario, et ex sua tantum bonitate et liberalitate inductum: quædam vero secundario, et quasi a nobis compulsum. Sensus ergo assertionis est creationem mundi visibilis non ad secundariam Dei voluntatem, ut Origenes confinxit, sed ad primariam referendam esse. Quod pertinere censeo ad dogma fidei. Primo quidem, quia contraria assertio necessaria supponit errores contra fidem, et in illis fundatur, ut jam notavi. Secundo, quia per se, et directe repugnat Scripturæ, tum in ipsa narratione Genesis. Nam cum dicitur Genes. 1: *In principio creavit Deus cælum et terram*, profecto satis indicatur ex primaria intentione, et ex sua bonitate ac liberalitate hæc fecisse. Præsertim, quia statim in discursu singulorum operum ac diem declarantur singula esse facta propter alios fines ad rectum ordinem universi pertinentes; et ideo de singulis subditur, *vidit Deus, quod esset bonum*, et de universi, *vidit Deus cuncta, quæ fecerat, et erant valde bona*. Non ergo respiciens ad malum, nec ad punitionem, sed ad bonitatem et pulchritudinem singula fecit. Unde Deuteronomio 4, de cœlis, sole, luna et astris dicitur: *Quæ creavit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus, quæ sub cælo sunt*, et cap. 26, in fine, *Faciet te ex celsiore cunctis gentibus, quas creavit, in laudem, et nomen, et gloriam suam*. Et sic etiam dicitur Proverb. 16, *Universa propter semetipsum operatus est Dominus*, et Paulus ad Colos. 1, id satis significat, dicens de unigenito Filio Dei, *In ipso, et per ipsum condita sunt universa in cœlis, et in terra visibilia, et invisibilia, etc.*

14. *Tertio ex Concilio Lateranensi.* — Tertio

hæc veritas in dicto capite *Firmiter*, aperte supponitur, cum dicitur Deum utramque simul condidisse naturam, spiritualem et corpoream specialiter vero quod corpora creata sint in supplicium spirituum, qui peccaverunt, damnatur a Leone I, in dicta Epistola 91, et a Concilio Bracharensi I, can. 6, et in V Synodo generali, ut refert Nicephorus, lib. 17 Histor., cap. 27 et 28, et in VI Synodo, actor. 11, quatenus Epistolam Sophronii recipit. Et ita Patres inter errores hæreticorum contrarium dogma recensent, Epiphanius, hæres. 64, in princip., et infra in fragmento ex Methodio, et in dict. Epistola, ad Joannem, Episcop. Hierosolymitanum, Augustinus, lib. de Hæresibus, in 43, et ex professo illud impugnat, lib. 11, de Civit., cap. 16, et seq., et præsertim in 23, et Cyrillus late et optime, lib. 1, in Joan., cap. 9, Gregorius Nissenus, libr. de Opific. hom., cap. 28 et 29.

15. *Probatur quarto a posteriori ex duplice incommodo.* — Quarto possumus ex dictis Patribus ratione ostendere dictam veritatem, primo ab inconvenienti ex Augustino, quia alias non creasset Deus in hoc mundo unum tantum solem per se consulendo pulchritudini, et utilitati universi, sed per occasionem, quia una tantum anima sic peccavit, ut tali corpore mereretur includi. Quod cum proportione dici potest de luna et de numero cœlorum ac elementorum: quod profecto, et per se statim apparet absurdissimum, et repugnat Scripturis supra allegatis, quæ longe aliter creationem et dispositionem hujus mundi visibilis, et omnium partium ejus, et finium, ac utilitatum illarum describunt. Quam cum elegantissime proposuisset David, Ps. 103, concludit: *Quam magnifica sunt opera tua Domine, omnia in sapientia fecisti, impleta est terra possessione tua*. Et ideo dixit Sapiens, cap. 13, a magnitudine speciei et creature cognoscibiliter posse creatorem horum videri, quia ipsa universi ordinatissima constitutio, et pulcherrimus ordo artificis sapientiam, et certam intentionem, quia omnia in numero, pondere, et mensura per se condidit, ostendit. Aliud inconveniens est, quia juxta illum errorem non corporalis mors, sed potius vita esset poena peccati, contra illud Sapient. 1: *Deus mortem non fecit, nec delectatur in perditione viventium, creavit enim, ut essent omnia*, et contra Paulum, Rom. 5, et 1, Cor. 15. Unde optime argumentatur Cyrillus, si anima corpori unitur in poenam, inepte et injuste malefactores supplicio mortis afficerentur, nam hoc modo non punirentur, sed a po-

na et carcere liberarentur. Et e contrario deberent baptizati, qui plenam remissionem peccatorum consecuti sunt, statim a corporibus liberari. Nec Christus suscitando Lazarum, illi beneficium contulisset, sed poenam. Quod argumentum cum aliis ibi late prosecutur.

16. *Denique a priori.* — *Confirmatur.* — A priori vero ratio sumitur ex illo principio, quod creatura corporalis per se bona est, et Dei etiam bonitatem, sapientiam ac potentiam manifestat: ergo per se, ac primario propter huic finem facta est vel mediate vel immediate. Universum enim, ut est quoddam totum optimè constitutum, ad sapientiam et bonitatem divinam manifestandum creatum est: singula vero corpora ad optimam ejus constitutionem proxime ordinata sunt; et consequenter cum sint partes universi, cum ipso toto propter eumdem finem per se sunt intenta. Unde est illud Eccles. 39: *Opera Domini universa bona valde*, quod de operibus circa corporum conditionem postea explicatur. Praeterea homo ut animo et corpore constat, per se creatus est propter DEI gloriam, cuius signum est, tum quod ex Dei intentione factus est, ut semper viveret, et nunquam moreretur, tum etiam quia licet propter peccatum moriatur, postea in æternum victurus resurget: non ergo sola anima, sed totus homo animo, et corpore constans per se propter gloriam Dei creatus est: ergo corpus hominis non est creatum in poenam animæ. Multo ergo minus alia corpora coelestia vel terrestria. Quia nec informantur animabus rationalibus, vel spiritibus intellectualibus, juxta catholicam sententiam, nec etiam facta sunt in supplicium, sed in commodum hominum, sicut de cœlis dicitur, in loco citato Deuteronomii 4; et de terra dicitur, Isaiae 45: *Ipse Deus formans terram, et faciens eam, ipse plastes ejus, non in vanum creavit eam, ut habitaretur formavit eam*. Et hac ratione videtur dicere Paulus 2, Corint. 3, totum mundum esse hominum, quia ad eorum usum, et commodum creatus est: ergo de primo ad ultimum, non solum spiritus, sed etiam corpora tam humana, quam reliqua mundana per se propter Dei gloriam facta sunt: non ergo per occasionem peccantium spirituum, nec ut ergastula eorum condita sunt, sed omnia creata sunt, ut essent, sicut dicitur, Sapient. 1, utique unumquodque in genere suo, et propter bonum unum, seu ministerium suum.

17. *Objectio pro Origene.* — *Sollicitur primo.* — *Secundo.* — Objici vero potest pro Origene

illud Eccles. 39: *Ignis, grando, famæ et mors, omnia hæc ad vindictam creata sunt, bestiarum dentes scorpii et serpentes, et romphæa in exterminium impiorum*. Et hoc etiam maxime spectat ignis inferni, qui paratus est diabolo et Angelis, aliisque sociis ejus: ergo si non omnes, saltem plures creaturæ occasione peccati creatae sunt. Quo arguento etiam utebantur Manichæi, ut suaderent, creaturas, quæ videntur esse nocive hominibus a malo Deo creatas esse. Sed respondemus ad argumentum imprimis, nunc nos præcipue loqui de creatione mundi visibilis quoad ea corpora, quæ principaliter, et quasi per se ad illius integratatem et perfectionem pertinent. Nam in mixtis aliqua esse possunt adeo imperfecta, ut quasi per accidens resultant, et generentur ex aliis: et eadem ratione potuerunt aliqua in peccatorum vindictam principaliter creari. Nec hoc est a bonitate Dei alienum, cum ad ejus justitiam pertineat. Deinde verbis Ecclesiastici opponimus alia ejusdem Sapientis in eodem capite: *Bona bonis creata sunt ab initio, sic nequissimis bona et mala, utique mala illis, id est, nociva*. Et additur: *Initium necessariae rei rite hominum aqua, ignis, et ferrum, sal, lac, panis similagineus, et mel, et botrusuræ, et oleum, et vestimentum*. *Hæc omnia sanctis in bona, sic et impiis in mala convertentur*. Quia vel ex illis sument occasionem peccandi, vel desumet illa Deus ut instrumenta in vindictam eorum. Sic ergo *ignis grando, etc.*, dicuntur creata in vindictam, non quia hic fuerit primarius finis creationis eorum, sed quia ex malitia hominum in hunc usum convertuntur, et assumuntur a Deo, et ideo ad iniquorum terrorem dicuntur ad illum effectum creata. Et ita etiam respondent Manichæis Ambrosius, libr. 3 Exaem., cap. 9, et Augustinus, libr. de Genesi, contra illos, c. 16. Unde etiam de igne inferni dicimus a Deo conditum esse propter complementum, et perfectionem universi, et ut de se aptum esset instrumentum divinæ justitiae, non quidem ad vindictam delictorum, quæ ante corporum creationem præcesserant, sed eorum, quæ vel esse poterant, vel certe futura esse præsciebantur. Neque etiam ita est ille ignis ad poenam deputatus, ut aliquis spiritus informando illum, in eo puniretur: sed ut sit instrumentum miro modo efficiens, et ut Dei instrumentum torquens spiritus, tam extra corpus, quam in corpore peccantes.

18. *Tertia assertio de fide contra varios errandi modos positos num. 5 et 6.* — *Probatur*

primo ex Scriptura. — Secundo ex symbolis et Conciliis. — Tertio ex Patribus. — Dico tertio, Deus solus fuit primum et proximum principium creans hoc universum corporeum, quoad omnia illa, quae per veram creationem fiunt. Loquor tantum de his rebus, quatenus ex nihilo fiunt, quia de his, quae fiunt ex praesupposito subjecto, postea dicturi sumus. Sic ergo conclusio est contra omnes antiquos errores supra relatos, estque de fide certa, ut tradit D. Thomas, dict. quæst. 63, 1. part., art. 3, et quæst. 44, art. 1, et quæst. 45, art. 5. Et prætermis Angelis, de quibus est major ratio, et supra dictum est, et animabus hominum, de quibus infra suo loco dicturi sumus, de corporibus, de quibus nunc agimus, probatur primo, quia Scriptura soli Deo tribuit cœli et terræ creationem, Genes. 1, Psalm. 8, 143, 148, Joan. 1, Actor. 4, ad Hebr. 3, Apoc. 4, et alibi passim. Et optimus locus est Isaiae 44: *Ego sum Dominus faciens omnia extendens cœlos solus, stabiliens terram, et nullus mecum.* Secundo ita profitemur in omnibus symbolis, et fere in omnibus Conciliis, in quibus fidei professio premititur, et specialiter in d. cap. Firmiter, et Concilio Bracharensi I, cap. 13. Tertio tradunt omnes Patres sribentes contra prædictos haereticos, quos supra retulimus: et mysterium trium personarum divinarum confirmantes. Inde enim (inter alia) probant, verbum divinum esse Deum verum, quia est omnium creator: nam *omnia per ipsum facta sunt*, Joan. 1, et quia per ipsum facta sunt saecula, portatque *omnia verbo virtutis sua*, ut dicitur ad Hebr. 1. Atque eodem modo de Spiritu sancto argumentantur Ireneus, libr. 1, cap. 19, et Ambrosius, libr. 1, de Spir. sanct., cap. 3, et Basilius, libr. de Spir. sanct., cap. 16, de illo Psalm. 32: *Verbo Domini cœli firmati sunt, etc.* Eodemque modo argumentavit Ambrosius, lib. 2, de Spir. sanct., cap. 5, ex illo Psalm. 103: *Ausères spiritum eorum, etc.* Et similia habet Cyrillus, Dialog. 7, de Trinit., circa finem, et in lib. de argum., quod Spir. sanct. sit Deus in principio. Et hoc argumento saepe utuntur Patres contra Arianos et Sabellianos, Athanasius, serm. 3, contra Arianos, Basilius, lib. 4, contra Eunomium et alii.

19. Quarto ex ratione. — Quarto possumus ratione argumentari, quia si præter Deum fuisset alia causa proxima creationis corporalium rerum, vel illa esset causa principalis propinqua, vel instrumentalis: utrumque autem est falsum. De priori probatur, quia proxima virtus creandi per modum causæ principalis

creaturæ capacitatem excedit, et ad omnipotentiam Dei pertinet; et ideo Eccl. 1, dicitur: *Unus est altissimus, creator, omnipotens*, et Jer. 32, dicitur, Deum fecisse cœlum et terram in fortitudine sua magna, et brachio extento, pro qua verba infinita Dei potentia significatur, et ad creandum necessaria esse indicatur. An vero hoc possit etiam ratione naturali demonstrari, dixi late in Metaphysica, disput. 10, sect. 2. De altera, seu instrumentalis causa dixi quidem in dicto loco, sect. 3, id non repugnare de potentia absoluta, quod nunc etiam probabilius esse credo, idque satis doce disputat et confirmat Daniel Malonius, in 2, d. 4, disput. 3. Nihilominus de facto certissimum est Deum nullo tali usum fuisse instrumento. Tum, quia Scriptura et Patres soli Deo illam actionem tribuunt, et absolute omnem aliam causam excludunt. Tum etiam, quia Deus tali instrumento non indigebat, ut per se notum est: tum denique, quia nulla creatura habet natura sua, quod sit tale instrumentum, ut in citato loco ostendi, sed si assumi, aut elevari potest, ut sit tale instrumentum, id est, miraculose et supernaturaliter, Deus autem in rerum creatione modo naturis rerum consentaneo, et sine specialibus miraculis operatus est, ut postea etiam dicemus.

20. Objectio contra proxime dicta. — Ejus dilatio. — Contra hanc veritatem expendi potest nomen *Elohim*, quod in Hebraeo ponitur Genes. 1, ubi nos legimus, *in principio creavit Deus, nam Elohim Deos potius significat.* Unde sub illo nomine comprehendunt videntur Angeli tanquam creationis cœli et terræ cooperatores, in hoc enim sensu solet plurale illud nomen in Scriptura usurpari. Respondet neminem vocem illam in dicto loco Genesis in hac significatione accepisse vel exposuisse: nec verbum singulare *creavit*, illam admittit, quod ostendit aperte unum tantum fuisse rerum omnium creatorem, sicut recte vulgatus interpres vertit. Multi vero ex Catholicis volunt, ibi significatum esse a Moyse Trinitatis mysterium: nam plurale *Dii* positum esse dicunt propter trinitatem personarum, singulare autem verbum *creavit*, propter unitatem naturæ potentiae et voluntatis: interpretem vero non potuisse in Latino idiomate illud mysterium ita significare, quia Latina vox illam Deorum appellationem tribus personis tribuere non permittit. Alii vero nullum putant ibi latere mysterium, sed phrasim illam et modum usurpandi plurale pro singulari, esse idiotismum speciale lingue Hebraicæ, in multis aliis sa-

cræ Scripturæ locis usitatum, ut late disputat Benedictus Pereira circa illa verba Genesis. Quod satis probabile mihi videtur: juxta utramque vero dicendi rationem objectio solvit, et nullius momenti esse perspicitur.

CAPUT II.

AN DEUS IN PRINCIPIO TEMPORIS CŒLUM ET TERRAM CREAVERIT.

1. Varii de mundi initio errores. — In hoc puncto aliqui philosophi errarunt, ponentes mundum aeternum, ex quibus aliqui posuerunt illum improductum, alii productum per necessariam emanationem: cuius sententia præcipius auctor censetur Aristoteles, 8 Physicor., et 2, de Gener., et 1, de Cœlo, cap. 10 et 12, Metaphysicæ, cap. 6, quem Commentator et alii secuti sunt. Plures vero antiquiores philosophi mundum in tempore factum esse crediderunt, ut idem Aristoteles refert, quamvis erraverint ponendo aliquid aeternum, ex quo mundus factus fuerit. Et simili modo aliqui haeretici errarunt, materiam aeternam simulque increatam et ingenitam, ponentes, quos inferiorius referemus et impugnabimus. Aliquid autem esse a Deo creatum, quod sit etiam aeternum, nullus haereticus asseruit. Præmisso autem nunc puncto de creatione materiae, de quo in sequentibus dicemus, nunc de solo initio mundi, quem a Deo creatum esse capite præcedenti ostendimus, disputamus. Nec inquirimus, an potuerit esse ab aeterno, id enim philosophicum potius est, quam theologicum, quia nec ad fidei dogmata pertinet, nec cum illis necessariam connexionem habet; et ideo punctum illud in Metaphysica, disputatione vigesima, sectione ultima tractavimus: nunc vero de facto, quod non nisi per divinam revelationem sciri certo potest, disputamus.

2. Prima assertio catholica et principalis. — Probatur primo ex Scriptura. — In quo imprimis veritas catholica ostendenda est, quæ docet mundum universum non esse aeternum, sed habuisse sui esse, saeque creationis principium. Probatur primo ex Scriptura, quæ docet Deum fuisse ante mundum, vel quando mundus nondum erat, Ephes. 1: *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem*, in re enim aeterna non datur esse post non esse, neque fieri aut cogitari potest, quod ante illam aliquid præcesserit; ergo si Deus eligens, ejusque eligendi actus fuit ante mundi constitutionem, certe non potuit mundi creatio esse ab aeterno.

3. Probatur secundo ex Conciliis et Patribus. — Secundo definita est hæc veritas in Concilio Lateranensi sub Innocentio III, relato in cap. Firmiter, de summa Trinitate. Et in VI Synodo, actor. 11, idem tanquam dogma fidei profiteretur Sophronius in sua Epist. quam Concilium recipit. Et consentiunt Patres omnes, Hilarius, Psalm. 148: *In creatis nihil admitti aeternum.* Idem Cyrilus 12, Thes., cap. 13, inde colligens, Verbum non esse creaturam. Quod argumentum frequens est apud Patres contra Arianos, Athanasius, libro de Decretis Nicenæ Synodi, Basilius, lib. 2, contra Eunomium, Damascenus 1, de Fide, cap. 8. Idem docent Patres exponentes verba Genes. 1: *In principio creavit Deus cœlum et terram*, ut in ultima parte hujus capituli videbimus.

4. Dubium pro ratione assertionis astruenda discutitur. — *Ejus primum pronuntialum, seu assertio secunda in ordine ac minus principalis.* — *Probatur ratione.* — Ut ratione probetur assertio dubitari solet, utrum veritas assertionis posita demonstrari possit. In quo imprimis distinguendum est inter mundum universum ut est unum artificiale, ex cœlo et elementis partim quiescentibus, partim suis motibus agitatis compositum, et inter singulas res universi. Item distinguendum est inter demonstrationem, quod nec mundus, neque ulla res mundi sit aeterna: vel tantum quod probari non possit, rem aliquam creatam esse aeternam. Primum ergo dicimus posse demonstrari fuisse possibile, mundum, et omnes, ac singulas res ejus potuisse in tempore creari, ita ut nulla earum fuerit aeterna, vel (quod perinde est)